

Откъс от "Догматическо богословие"

Троицата присъства в интелектуалната тъкан на христологическия догмат, сиреч в разграничаването на Лице и природа. Троицата е една природа в три Лица, Христос — едно Лице в две природи. Макар Божеството и човечеството да са разделени от безкрайната пропаст между сътвореното и несътвореното, те се съединяват в единството на една Личност.

Между триадологията и христологията съществува свързващо звено — единосьщието, тъй като терминът „единосьщен“, ομοούσιος , предназначен първоначално да определи вътрешнотроицното единство на Отец и Син, се появява отново в христологическия догмат, окончателно формулиран на Халкедонския събор. Христос, от една страна, е единосьщен на Отца по Своето Божество, от друга — единосьщен на нас по Своето човечество. Значи — две единосьщия, но един Единосьщен, едно Лице — същински Бог и в същото време същински човек. Ипостаста обема две природи: запазвайки едната, приема и другата, при това нито Божеството се превръща в човечество, нито човечеството в Божество.

Халкедонският догмат, точно отразил тайната на двете в едно, е завършек на дълга борба против опитите за рационално обяснение на Въплъщението чрез пренебрегването ту на Божествената, ту на човешката природа на Христа. Тези опити характеризират двете противоположни велики богословски школи на древното християнство — Александрийската и Антиохийската. Антиохийската школа е школата на буквализма в екзегезата, която концентрира вниманието си върху историческата страна на Св. Писание. Всяка символна интерпретация, всеки гносис на свещеното събитие и се струват подозрителни и затова тя често не отчита вечността в историята. По този начин възниква опасността Иисус да бъде изтълкуван като един от индивидите в юдейската история — една твърде човешка история във времевите и рамки. У Антиохийската школа историята до такава степен се затваря сама в себе си, че понякога дори подминава грандиозната поява на станалия човек Бог. Александрийската школа, в противоположност, е съсредоточена върху християнския гносис и в крайно алегоричната си екзегеза често отнема на библиейското събитие конкретната му простота, прокаква тенденцията за игнориране на историческия, човешки аспект на Въплъщението. Тези школи оформят велики богослови, но и големи еретици, когато се поддадат на характерното за всяка от тях изкушение.

Несторианството, възникнало от антиохийския начин на мислене, разсича Христос на две различни лица. На всяко единосьщие съответства свой единосьщен и така се появяват Син Божи и Син Човечески, личностно обособени. Факт е, че богословската терминология по това време все още не е окончателно установена, разграничаването на лице и природа е твърде смътно и мисълта на Несторий дълго е могла да заблуждава. Този Константинополски патриарх принадлежи към Антиохийската школа, където негови учители са велики богослови, някои от които — Теодор Мопсуестийски, например — явно клонят към ерес (Теодор посмъртно е осъден). Несторий категорично разделя двете природи и посоката на мисълта му на пръв поглед е православна до момента, когато отказва да назове Пресветата Дева Богородица — „Теотокос“ — и предпочита термина „Христородица“. Благочестието на обикновените вярващи се надига и Несторий бива посрамнен. Той не съумява да постигне тайната на личността, определя я с термините на природата и в крайна сметка отъждествява едното с другото. Несторий противопоставя Личността на Словото и личността на Иисус: според него те несъмнено са свързани, но единствено нравствено, чрез избраничеството, превърнало Иисус в своего рода вместилище на Словото. Несторий смята, че от Дева се ражда човешката личност на Христа и поради това тя е Христова, а не Божия майка. Двамата сина — Божият и човеческият — са съединени в Христа, но не са „едно“.

Но ако Христос не обладава единство на личностите, значи природата ни не е възприета истински от Бога и Въплъщението не е „физическо“ възстановяване. Ако няма същинско единство в Христа, няма и възможност за съединяване на човека с Бога. Така цялото учение за спасението губи онтологичната си аргументация: ние сме разделени с Бога както преди, обожението е недостъпно за нас; Христос е само велик пример, а християнството се свежда до нравствено учение и подражание на Христа. Единодушната реакция на източното благочестие бързо приключва с несторианството, но тази мощна реакция поражда противоположна ерес. Защитниците на единството в Христа определят това единство с термини, които се отнасят до природата, и то

Божествената природа, природата на Словото. В полемиката си с несторианството св. Кирил Александрийски предлага формулата „една природа на въплътителото се Слово". Той прави обикновена терминологична грешка, което става ясно от контекста. Св. Кирил си остава православен. Но някои негови ученици разбират формулата буквално: Христос има една природа — Божествена, оттук и названието на ереста — монофизитство (от *μόνη* — една, и *φύσις* — природа). Монофизитите не отричат човечеството у Христа, но то за тях е някак погълнато от Божеството като капка в океана. Човечеството се разтваря в Божеството или се изпарява при съприкосновението с Него като шепа вода, лисната върху горещи въглени. „Словото стана плът", изтъкват монофизитите, но това „стана" у тях напомня превръщането на водата в лед — то е само видимост, подобие, защото у Христа всичко е Божествено. Въобще, Христос е единосъщен на Отца, но не и на хората. Той е минал през Дева, без да заимства нещо от нея, а я е използвал за Своето явяване.

Колкото и да са многобройни нюансите в монофизитството, за всички монофизити остава едно общо ядро — Христос е истински Бог, но не истински човек, в крайна сметка човешкото в Христа е видимост; монофизитството се свежда до известен докетизъм. И несторианството, и монофизитството са две дохристиянски тенденции, проявили се в Църквата, които от този момент не престават да заплашват християнството: от една страна, хуманистичната култура на Запада като наследство от Атина и Рим, от друга — космичният илюзионизъм и чистото самовглъбяване на древния Изток с неговия Абсолют, в който се разтваря всичко (образът на леда и водата е за Индия класическа илюстрация на отношението между крайното и безкрайното). От едната страна човешкото се затваря в себе си, от другата се поглъща от Божеството. Между тези две противоположни изкушения Халкедонският догмат изяснява истината за Бога и истината за човека по отношение на Христос — истинския Бог и истинския човек, дефинира тайната на единството им без разделяне или поглъщане.

„Като следваме светите отци, всички съгласно поучаваме да бъде изповядан единият и същ Син, Господ наш Иисус Христос, съвършен по Божество и съвършен по човечество, истински Бог и истински човек, с разумна душа и тяло — единосъщен на Отца по Божество и единосъщен на нас по човечество — във всичко подобен на нас освен в греха, роден преди всички векове от Отца по Божество, а в последните дни — заради нас и нашето спасение — (роден) от Дева Мария Богородица по човечество — единият и същ Христос, Син, Господ, Единороден, в две лица неслитно, неизменно, неразделно и неразлъчно познавай (тъй че със съединението съвсем не се отрича различието между двете природи, напротив — запазва се свойството на всяка природа и двете се съединяват в едно лице и в една ипостас), не на две лица разделян или разсичан, но единият и същ Син и Единороден, Бог Слово, Господ наш Иисус Христос".

„Неслитно, неизменно, неразделно и неразлъчно" — така са съединени двете природи в Лицето Христос, като първите определения са насочени против монофизитите, а другите две — против несторианите. По същество и четирите определения са негативни: *ἀσυχῆτως, ἀτρέττως, ἀδιαρέτως, ἀχωρίστως*; те очертават апофатически тайната на Въплъщението, но не ни позволяват да си представим „как" на тази тайна. Христос е изцяло Бог, като Младенец в яслите и като умираш на кръста Той не престава да бъде участник в тро-ичната пълнота и със Своето вездесъщие и могъщество да управлява вселената. „В гроба по плът, в ада с душа на Бог, в рая с разбойника и на престола бе Ти, Христос, с Отца и Духа всичко изпълни, Неописани" — възкличава

литургията на св. Йоан Златоуст.

От друга страна, човечеството на Христа е изцяло наше човечество, то не Му е присъщо по извечното Му рождение, а Божественото Лице го създаде в Себе Си в лоното на Мария. И така, Христос има две воли, два разума, два начина на действие, но те винаги са съединени ведно Лице. Във всяко Негово действие участват две енергии:

Божествена и човешка. Затова всички опити да се изгражда някаква „психология“ на Христа и в книги „За живота на Йисус“ да бъдат възпроизвеждани „душевните Му състояния“ винаги ще бъдат напразни. Ние не можем нито да се досетим, нито да си представим (и именно в това е смисълът на четирите отрицания) „как Божество и човечество съществуваха в една и съща Личност, още повече — ще повторим пак, — че Христос не е „човешка личност.“ Неговото човечество не притежава своя ипостас сред безбройните човешки ипостаси. И Той като нас има тяло, като нас има душа, като нас има дух, но нали нашата личност не е тази „съвкупност“, личността живее чрез тялото, душата, духа и извън рамките им; те само образуват нейната природа. Ако човек като личност може да напусне света, Син Божи с Личността Си може да влезе в него, защото Личност, чиято природа е Божествена, „ипостазира“ човешката природа, както казва през VI в. Леонтий Византийски.

Но двете природи в Христа, без да се смесват, взаимно се проникват. Божествените енергии се излъчват от Христовото Божество и пронизват човечеството Му, в резултат то е обожено от самия момент на Въплъщението, както разтопеното желязо става огън и при все това по природа си остава желязо. Преображението отчасти открива на апостолите пламъка на Божествените енергии, озаряващ човешката природа на Учителя. Взаимопроникването на двете природи, проникването на Божеството в плътта и веднъж завинаги придобитата възможност плътта да проникне в Божеството се нарича „перихореза“, περιχώρησις εἰς ἀλλήλας, по думите на св. Максим Изповедник, или *communicatio idiomatum* на латински език. „Плътта, без да загуби това, което притежаваше, стана Слово, отъждествявайки се със Словото по Ипостас“, пише св. Йоан Дамаскин. Христос става човек по любов и остава Бог, огънят на Божеството Му завинаги възпламенява човешката природа; ето защо светците, оставайки хора, могат да бъдат участници в Божеството и да станат богове по благодат. {jcomments off}